

Proget da scoula Puntraschigna: Promoziun da la bilinguited

Concept

per la

scolaziun bilingua illa scoula da Puntraschigna

Ursina Fried-Turnes

mnedra da la gruppa da concept

october 2002

Register

Introducziun	2
1. Pream	3
2. Situaziun da partenza	3
2.1. La preistorgia a Puntraschigna.....	3
2.2. Il proget da scoula da Samedan.....	3
2.3. Las directivas dal chantun	3
2.4. La situaziun a Puntraschigna	4
Il proget.....	5
3. Factuors principels	5
3.1. Böts.....	5
3.2. Andamaint	6
3.3. Resursas per la fasa da concept.....	6
4. La fasa da concept.....	8
4.1. Structura d'organisaziun	8
4.2. Möd da lavurer da la grupper da concept.....	9
4.3. Las gruppas da lavur	10
4.3.1. Ils commembers da las gruppas da lavur e dals differents s-chelins.....	10
4.3.2. La grupper per lavur publica	11
4.3.3. La grupper CPI/ISP (klassa pitschna integreda/instrucziun integreda da sustegn e promozion)	12
4.4. Procedura da decisiun illas gruppas da lavur ed il plenum	13
4.4.1. La grupper da pedagogia.....	13
4.4.2. La grupper per mezs d'instrucziun	14
4.4.3. La grupper pel perfecziunamaint	14
4.4.4. Las gruppas dals differents s-chelins	15
4.5. Accompagnamaint speciel ed evaluaziun	17
5. Il concept detaglio.....	19
5.1. Princips	19
5.2. Direcziun	20
5.3. Uraris chi indichan la pusiziun e la dimensiun da l'instrucziun in tuottas duos linguis.....	20
5.3.1. Proporziun da las linguis d'instrucziun aunz e zieva l'introducziun da la scoula bilingua	20
5.3.2. Scoulina.....	22
5.3.3. S-chelin bass, s-chelin d'immez, s-chelin ot	25
5.4. Organisaziun interna da la scoula a regard müdedadas da magisters	29
5.5. Qualificaziun e perfecziunamaint dals magisters chi instrueschan l'immersiun.....	29
5.6. Graduaziun temporela e realisaziun.....	30
5.7. Accompagnamaint professiunel ed evaluaziun	30
5.8. Cuosts.....	30
Propostas	31
Agiuntas	32
Agiunta I: Explicaziuns chantunelas tals uraris	32
Agiunta II: Directivas chantunelas	33
Agiunta III: Concept pel perfecziunamaint da rumauntsch.....	35
Agiunta IV: Glista da prioriteds per cuors da perfecziunamaint	37

Introducziun

1. Pream

- In basa a las directivas chantunelas preschainta Puntraschigna scu prüma vschinauncha dal chantun Grischun ün concept per „mner üna scoula bilingua i'l sen d'ün'immersiun parziela“. Per simplificher vain numno il nouv model da scoula in seguit *scoula bilingua* in conquel culla scoula rumauntscha chi's drizza eir (e s'ho adüna drizzeda) vers la bilingualited.
- La prüma versiun da quist concept, scu basa da decisiun, chi's drizza primariamaing a la regenza dal chantun Grischun ed a la suprastanza cumünela da Puntraschigna, gremis per granda part da lingua tudus-cha, es scritta be in tudus-ch. Per la votaziun da la radunanza cumünela e per inoltrer a la regenza es preschainta eir üna versiun rumauntscha.
- Puntraschigna voul müder tuot la scoula in üna scoula bilingua, da la scoulina fin tal s-chelin ot. Correspondentamaing haun piglio part a l'elavuraziun tuot las persunas chi instrueschan. Scha vain discurrieu in seguit da la scoula es adüna inclusa eir la scoulina. Tar las noziuns magistraglia, collegi e sumgaintas tuochan adüna eir las mussedras.
- L'elavuraziun da quist concept ho düro 10 mais ed ho pretais grand ingaschamaint da tuot ils partecipos. Ad els pertuocha perque il seguaint grazcha fich:
- Eau ingrazch als magisters ed a las magistras da Puntraschigna chi sun stos pronts da s'occuper cumünaivelmaing da la tematica da la bilingualited e per lur partecipaziun activa tar l'elavuraziun dal concept.
- Ün grazcha fich meritan eir la gruppa accumpagnanta e'l cussagl da scoula da Puntraschigna. Els haun sustgnieu in möd activ e critic a la gruppa da concept e cun lur infurmaziuns haun els pudieu persvader a la populaziun da la vschinauncha.
- Eau ingrazch eir als magisters ed a las magistras da Samedan chi'ns haun adüna arvschieus in lur scoula e chi haun respont indulgaintamaing a nossas milli dumandas.

2. Situaziun da partenza

2.1. La preistoria a Puntraschigna

La structura da la populaziun da Puntraschigna s'ho müdeda drasticamaing a regard la lingua daspö l'innumbraziun dal pövel dal 1860, adonta cha'l numer dals Rumauntschs es resto singulermaing il listess: dal 1860 eiran que 183, dal 1990 194 persunas. Cun que cha la populaziun da lingua tudus-cha s'ho augmanteda desch voutas, muossan las cifras procentuelas ün oter purtret: da 66,1% (1860) s'ho diminuida la part dals Rumauntschs a 12% (1990). A quinter tiers las persunas chi saun rumauntsch, ma nu'l drouvan scu lingua principela, füss la procentuela ün bun pô pü ota. Displaschaivelmaing nu staun las cifras da

l'innumbraziun dal pövel 2000, chi nun ho eruieo be la "lingua materna", aucha a dispusiziun.

Las discussiuns chi concernan las linguas da scoula a Puntraschigna haun ün'istorgia lungia ed animeda. La vschinauncha e'l cussagl da scoula s'haun occupos da la dumanda „scoula fundamentela rumauntscha“ già dal 1925. Scu vschinauncha engiadinaisa s'ho decis quella vota da la mantegner. Dal 1933 s'ho tschercho passagermaing ün'otra soluziun chi es unica pel territori da lingua rumauntscha: las prümas quatter classas sun gnidas mnedes separe-damaing in rumauntsch ed in tudas-ch. Apparentamaing nun ho gieu la secziun tudas-ch, cun scolars eir d'otras linguas, grand success. Dal 1949 s'ho unieu las duos partiziuns ed in scoula s'esa turno tar la lingua fundamentela rumauntscha.

Ils ans 70 es gnieu discus d'ün model da scoula biling chi es gnieu refuso da tuot ils partcipos. A s'ho tschercho soluziuns da cumpromiss, cul böt da resguader pü ferm pussibel il tudas-ch. Cul permiss speciel da la regenza s'ho pudieu instruir il ram „quints“ in tudas-ch già a partir da la 4. classa e na scu üsito pür in 5. classa. Quistas müdedas da lingua punctuelas nun haun pudieu cuntanter. Ellas haun miss suot squitsch als magisters chi nu „sus-chaivan“ instruir in tudas-ch. Uschè s'ho guardo interessedamaing vers la vschinauncha cunfinanta da Samedan chi vaiva fat tres tribulaziuns sumgiantas e chi vaiva dumando dal 1993 cussagl e sustegn dal departamaint d'educaziun dal Grischun.

2.2. Il proget da scoula da Samedan

Cun ün sustegn extais dal chantun s'ho s-chaffieu a Samedan ün concept da prouva per la scoula, titulu: "Promozion da la bilinguidet rumauntsch-tudas-ch illa scoula populera ed illa scoulina da Samedan GR." Dal 1996 es sto il punct da partenza per l'experimentant da scoula cun üna düreda da quatter ans. A s'ho udieu bainbod rimbombs positivs. A Puntraschigna s'ho però stuvieu spetter sül rapport finel da la fasa da prouva e sulla reacciun da la regenza, aunz cu pudair gnir svess activ. Als 12 settember 2001 ho gieu lö quella infurmaziun da Samedan lönch aspetteda. Ad es gnieu preschanto il rapport finel e comunicho cha la regenza admetta da mner inavaunt la scoula i'l sen dal model da la fasa da prouva. Il cussagl da scoula da Puntraschigna ho piglio dalum l'iniziativa ed ho organiso già in october üna saireda d'infurmaziun publica cul tema „Proget da scoula per la promozion da la bilinguidet“. Cun que es gnieu do il signel da partenza pel proget.

2.3. Las directivas dal chantun

Intaunt vaiva do la regenza il permiss per üna prouva da mner classas bilinguas eir a la cited da Cuira (a partir da l'an da scoula 2000/01). A d'eira ed es da prevair cha vegnan preparos progets sumgaints, perque s'ho stuvieu adatter las infurmaziuns dals uraris i'l sen d'ün'avertüra. La regenza ho decis que als 11 settember 2001 (text ill'agiunta I). La regenza declera precautamaing in sieu protocol cha „las experienzas fattas a Samedan nu possan gnir surpurtedas incontrolledamaing sün otras vschinaunchas“. Vschinaunchas chi sun interessedas paun inoltrer üna dumanda correspundenta. Quella stu as baser sül concept chi resguarda las cundiziuns dal lö e garantescha üna „cuntinuated da l'instrucziun bilingua pü ferma possibla“. Impü stu'l correspuonder a las directivas cha'l departamaint d'educaziun ho relascho als 9 november 2001. Las „Directivas per mner scoulas u singulas classas in möd biling i'l sen d'ün'immersiun parziela“ müdaron considerabelmaing l'aspet da las scoulas grischunas. Ellas sun la basa dal concept preschaint e vegnan citedas perque detaglieda-maing ill'agiunta (agiunta II).

2.4. La situaziun a Puntraschigna

Adonta cha'l numer da scolaras e scolars rumauntschs s'ho diminuieu adüna dapü, s'haun las mussedras e la magistraglia sfadiedas per la scoula fundamentela rumauntscha. Ellas eiran persvasas da spordscher a la giuventüna da Puntraschigna üna scolaziun chi es al-main da tuot eguela ad üna scoula monolingua. Que es però dvanto adüna pü difficil da motiver als genituors, chi s'opponivan a la discrepanza traunter ün model da scoula per üna populaziun rumauntscha e la realited linguistica da la vschinauncha. L'instrucziun eira bilin-gua già dalöch inno, ma d'üna vart manchaiva la possibilted leghela da declarer e promouver conscientamaing la bilinguated e seguonda manchaiva la basa teoretica per infurmer a la populaziun, specielmaing als genituors, davart motivs e böts d'üna scolaziun bilingua.

La discussiun publica davart la bilinguated e l'immersiun in scoula chi ho cumanzo in Grischun dals ans 90, ho motivo a la magistraglia ed al cussagl da scoula dad ir in quista direcziun. Il chantun ho però cusglio da spetter ils resultats da Samedan aunz cu agir. Tscherts genituors nu vulaivan spetter aucha divers ans. Als 23 avuost 2001 sun gnidas inoltredas 50 suottascripziuns al cussagl da scoula culla proposta d'introdür „pü spert pussibel ün model da scoula biling rumauntsch - tudas-ch chi cumainza cul oblig d'ir a scoula“. La charta exprima grands pissers per l'avegnir da lur iffaunts ed üna necessited cha nu's possa surtrer. A nun eira insomma na da spetter pü lönch, perche cha'l cussagl da scoula eira pront d'agir già daspö ans e spettaiva be cha'l chantun dess glüscher verda. Als 3 october ho gieu lö la tschanteda da fundaziun da la cumischiun „Proget da scoula per la promoziun da la bilinguated“. La cumischiun as cumponiva da rapresentants e rapresentantinas dal cussagl da scoula, da la suprastanza cumünela, da genituors e da la magistraglia, mneda da Peider Bezzola, commember da la suprastanza cumünela cul decasteri „scoula“.

Üna part da la cumischiun crajaiva cha füss da surpiglier il model da Samedan e da l'introdür cul an da scoula nouv. La magistraglia nun es steda perincletta cun quist proceder ed ho propost d'elavurer ün egen concept e que cun üna direcziun externa. Eir l'inspecter da scoula ho sustgnieu quista proposta e'l genituors, chi sun gnieus infurmös la fin october, sun stos perinclets cul proceder. Culla referenta da la saira vaiva chatto la magistraglia la „candidata giavüscheda“ (l'autura da quist text) per mner la lavur da proget (protocol da la tschanteda da la cumischiun dals 10-12-01). Als 2 schner 2002 s'ho pudieu cumanzer culla lavur da proget.

II proget

3. Factuors principels

Trais factuors principels sun decisivs per cha'l proget hegia success. Els stöglan gnir determinos aunz cu cumanzer culla laver da proget effectiva: böts, termins e resursas. Els influenzechan vicendaivelmaing il resultat dal proget; sch'ün factur nu sto in üna proporziun equaliseda culs oters, sun tuots pertuchos negativamaing.

Pel concept cò preschaint haun servieu las seguantas premissas:

3.1. Böts

Sortind dal concept da basa da la prouva da scoula Samedan, ho preparo la magistraglia insembe culla cumischiun „Proget da scoula per la promozion da la bilinguite“ ün catalog cun böts e que aunz cha cumainza la fasa da concept. Ils böts generels gnieus formulos quella vouta haun duos puncts da pais: il sectur intern da la scoula e'l sectur genituors cun ulteriuras persunas dal public.

Böts per üna scoula bilingua a Puntraschigna

1. Per **tuot ils iffaunts** dess esser la bilinguite ün inrichimaint ed els as dessan sentir bain, independentamaing da lur prüma lingua. La plurilinguite dess esser per scolars e scolaras üna normalited dal minchadi.

Tals iffaunts dess gnir svaglieda ün'incletta da lingua avanzeda, que cha la scolaziun monolingua nu po ragiundscher. Per quist motiv as voula mantegner l'equalited dal rumauntsch e'l tudus-ch fin la fin da la 9evla classa.

La cumpetenza plurilinguistica equilibreda ragiunta a la fin dals ans da scoula obligatorics dess esser pels giuvenils üna buna schanza per lur furmaziun e professiun in ün pais pluriling.

2. **Ils genituors** dessan arcugnuoscher la valur da la plurilinguite pel svilup e la furmaziun da lur iffaunts. Els ils dessan perque sostegner positivamaing in lur situaziun d'imprender.

Tar la populaziun dess gnir miss pais sülla promozion e l'acceptanza dal rumauntsch. Ün'infurmaziun regulera per la populaziun (genituors) es indispensabla.

Quists duos pucts da basa in ed our d'scoula sun peidras da chantun per tuot la laver ed importantas pel success dal proget. Nus ans vains alura rendieus quint cha'l concept i'l sen restret scu ch'el vain preschanto in chapitel 5, po cumpiglior be il sectur da scoula intern. La scoula e la magistraglia nu paun gnir inchargedas culla responsabilited per l'acceptanza dal rumauntsch tar la populaziun. Quista vain dal sgür promovida indirectamaing culla intermediaziun dal success da la bilinguited in scoula. Ma que drouva eir ulteriurs sforzs (guarda 4.3.2. grappa da la laver publica).

3.2. Andamaint

Fasa da preparaziun	october - december 2001	cumischiun "Proget da scoula per promouver la bilinguited"
Fasa da concept	schnier - october 2002	guarda organigram (4.1.)
Examinazion preleminara dal DECA	november 2002	cussagl da scoula, suprastanza cumünela
Votaziun cumünela	marz 2003	radunanza cumünela
Inoltraziun a la regenza	marz 2003	suprastanza cumünela
Realisaziun	a partir da l'an da scoula 2003/04	direcziun: mneder da scoula

3.3. Resursas per la fasa da concept

Büdscheto oriundamaing	fr. 20'000
Credit suplementer (radunanza cumünela dals 28-2-02)	fr. 26'000
Da quels surpiglia il chantun max. (50% dals cuosts pels cuors da perfecziunamaint dals magisters in connex cul proget)	fr. 17'600

50% da las tschantedas mensilas da la magistraglia dessan avair lö düraunt il temp d'instrucziun e 50% i'l temp liber.

La mnedra da proget vain pajeda ad uras seguond il temp impundieu. La tariffa variescha tenor activited (mner la grappa, laviors organisatoricas, viedi).

Eir cusglieders e referents vegnan remuneros our dal büdschet).

Ils commembres da la grappa accumpagnanta survegnan ün'indemnisaziun da tschanteda tenor la tariffa da la vschinauncha.

4. La fasa da concept

4.1. Structura d'organisaziun

Düraunt la fasa da preparaziun ho que do duos müdamaints rigurus tal organigram. Quels haun gieu grands effets sül process da lavur.

- Oriundamaing eira sto previs dad incumberzer a la scrivaunta culla direcziun generela. Que d'he eau refuso cul argumaint, cha la circulaziun d'infurmaziuns e la comunicaziun al lö nu possan gnir dirigidas davent da Turich. Uschè s'ho decis da nominer üna giunta chi's cumuona dals mneders dals trais gremis chi lavuran parallelmaing. Que sun la magistraglia, la grupper accumpagnanta e la grupper per lavur publica. Quista structura s'ho verificheda, ma al mneder da scoula, Domenic Camastral, ho que mno bgera lavur impü.

- La cumischiu „Proget da scoula per la promozion da la bilinguite“ vaiva previs da's parteciper a la grupper da concept ed a las gruppas subordinatedas. Que vess però gieu per consequenza cha las responsabiliteds nu füssan pü stedas cleras e vess eir disturbo il process da grupper chi stuvaiva gnir activo tar la magistraglia. Uschè s'ho cumbino da müder quista cumischiu in üna grupper accumpagnanta. Quella as cumuona da rapreschiantas e rapreschiantants da la suprastanza cumünela, dal cussagl da scoula e dals genituors cun üna grupper subordinateda per la lavur publica, inua cha dess esser rapreschanteda eir la magistraglia.

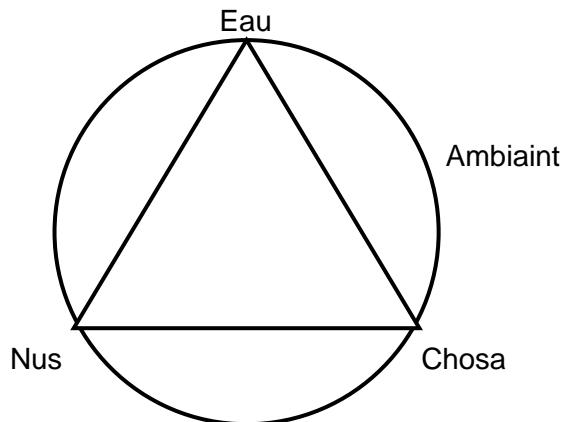
L'inter proget vain fat per incumberza dal cussagl da scoula da Puntraschigna.

La structura culs trais gremis chi lavuran parallelmaing (guarda organigram) ho il grand avantag, cha tuot ils *pertuchos* dvaintan *partecipants*. Ün dals genituors ingaschos chi vaivan express lur pisser illa charta manzuneda, es sto pront da collavurer. Cun quist grand sostegn faron in avegnir, taunt la scoula scu eir la vschinauncha ün svilup vers l'experienga positiva da la bilinguite.

Scu mnedra externa d'he eau surpiglio da mner la grupper da concept. Mia lezcha es dad elavurer ün concept cun l'intera magistraglia in tschantedas mensilas d'ün mez u d'ün interdi, da mantegner il contact culla grupper accumpagnanta dand inavaunt ils protocols da las tschantedas cumünaivlas. Uschè dess esser garantieu cha las infurmaziuns vers inour rivan a temp e'l's „feedbacks“ inaint.

4.2. M öd da lavurer da la grupp da concept

Il process da grupp chi dess mner finelmaing ad ün concept valabel per tuots, s'ho baso da prüma davent süll'interacziun centreda vers il tema (ICT) ch'eu d'he skizzo cuortamaing illa grupp.

La metoda da mner la grupp ICT guarda cha'l's quatter aspets mussos illa grafica sajan equilibros.

Eau:

Mincha persuna da la grupp po esser 100% se stess e dess esser conscientia d'avair ils listess drets, independentamaing da sia funcziun illa magistraglia. Cun que surpiglia ella cun-responsabilited chi s'exprima seguaintamaing i'l princip da „chairperson“: Minchün es sieu egen mneder, minchüna es sia egna mnedra.

Nus:

Il process da la grupp stu adüna gnir tgnieu in ögl, perche cha'l concept chi vela zieva per tuots, stu gnir purto dal team. Cuntegn da comunicaziun, transparenza, fiduzcha, interdependenza, sincerited eui. Stöglan esser temas. Quist aspet nun es gnieu elavuro in quel cuort temp. Il svilup dal team giuvaro üna rolla importante düraunt la fasa da realisaziun.

Chosa:

Las dumandas concretas chi eiran da schoglier nu staivan da principi aint il center, scu cha que es normelmaing tar process da grupp. Ma ellas sun dvantedas adüna pü cleras, uschè ch'ellas dominaivan a la fin da las tschantedas. Da quist mumaint davent s'ho pudieu decider in möd speditiv e da consens a las questiuns.

Ambiant:

Tar las prümas discussiuns s'ho constato surprendentamaing cha l'ambiant es sto pü important cu la summa da tuot ils oters factuors. Que resultaro da la situaziun cha'l proget es naschieu suot il squitsch gnieu da dadour aint, ma eir da la tematica da la scolaziun bilingua: Sainza il sustegn da l'ambiant, surtuot dals genituors, nu po ün proget d'immersiun avair success, eir scha'l concept es aucha taunt bun.

4.3. Las gruppas da lavur

Scha vain lavuro in prüma lingia in gruppas da lavur, però scha la spartiziun in gruppas da lavur vain fatta memma bod, nu po gnir mantgnieu l'equilibre dal triangul ICT. Que impede scha cha's sviluppa ün spiert da team (natürelmaing culs conflicts chi resultan). A lungia vista pudess que esser fich prievlus. Per quel motiv s'haun reunidas las gruppas da lavur, resguardadas scu ün bsögn, in prüma lingia independentamaing dals inscunters mensils da las gruppas. Eau d'he spetto pü lönch pussibel da furmer gruppas dals differents s-chelins chi eiran previsas oriundamaing scu structura fundamentela. Uschè s'ho pudieu garantir cha tuot las persunas chi instrueschan süls differents s-chelins e'l's differents rams, sajan infurmedas davart ils giavüschs dals oters e cha tuottas vegnan a pled. A la fin s'ho chatto cun que ün fil cotschen chi vo da la scoulina fin e sül s-chelin ot.

4.3.1. Ils commembers da las gruppas da lavur e dals differents s-chelins:

Pedagogia (tuot ils s-chelins sun rapreschantos)	CPI (classa pitschna integreda) u ISP (instrucziun integreda da sustegn e da promoziun)
- Domenic Camastral, 3.+4. cl. - Irena Camastral, 1.+2.cl. - Benno Conrad, sec. - Markus Keller, reela - Annigna Nogler, scoulina - Laura Plattner, LM/EC - Jürg Roffler, 5.+6.cl. - Christoph Tschumper, sec.	- Peter Biedermann, scoula pitschna s-chelin ot - Ladina Casura, scoulina - Hanni Hächler, scoula pitschna s-chelin bass - Roman Schmidt, 5.+6.cl.
Mezs d'instrucziun	Perfecziunamaint
- Johann Otto Morell, 3.+4.cl. - Marco Niggli, 1.+2.cl. - Ursula Thom, LM	- Erika Bühler, HPS - Hansjürg Hermann, classas pitschnas - Seraina Keller, integrasiun linguistica
Scoulina	S-chelin bass
- Ladina Casura - Annigna Nogler	- Domenic Camastral - Irena Camastral - Hanni Hächler - Marco Niggli
S-chelin d'immez	S-chelin ot
- Johann Otto Morell - Jürg Roffler - Roman Schmidt	- Peter Biedermann - Benno Conrad - Markus Keller - Christoph Tschumper

Magistras specialisedas LM/EC	Gruppa per la lavur publica (üna part da la gruppa accumpagnanta)
- Annette Canal - Laura Plattner - Ursula Thom - Claudia Trepp	- Rapresentant dals magisters: Jürg Roffler - Commembers: guarda organigram

Scu cha resorta da la tabella, haun collavuro las persunas chi instrueschan almain in duos gruppas. Lur lavur vain descritta ill'alinea 4.4. „Decisiuns chattedas in gruppas da lavur ed i'l plenum“. Las gruppas paun gnir scholtas zieva la fasa da concept, voul dir cur cha lur resultats vegnan integros directamaing i'l concept detaglio. Ad es da prevzair cha saro da furmer nouvas gruppas illa fasa da la realisaziun, que per promouver il svilup dal concept chi's basa süllas evaluaziuns.

Las duos gruppas - da las quelas la lavur nun influenescha directamaing il concept - existaron inavaunt e dessan cò gnir preschantedas cuortamaing: La gruppa per lavur publica e la gruppa CPI/ISP.

4.3.2. La gruppa per lavur publica

Ün rapresentant dals magisters es la persuna da contact traunter la gruppa per lavur publica e la gruppa da concept. La lezcha da la gruppa per lavur publica nun es i'l sen stret üna part dal concept chi reguarda be la scoula. Tuottüna ho ella üna funcziun importante chi düra aucha lönch zieva la fasa da concept.

La magistraglia es steda da prüma davent dal parair cha que nu saja sia lezcha da s-chaffir ün ambiaint chi beneventescha ün model da scoula biling. Tar sia lezcha tuoche il contact culs genituors dals scolars e las scolaras actuels, ma na cull'ulteriura populaziun. Quista funcziun surpiglia la gruppa per lavur publica, mneda d'ün rapresentant dals genituors. Ella as drizza in prüma lingia a genituors cun iffaunts pitschens. Surtuot lur iffaunts dessan profiter dal proget ventur. Que es be pussibel scha'ls genituors sun infirmos detaigliedamaing e sch'els salüdan la scoula bilingua a maun d'ün'infurmazion fundeda ed objecztiva. Scha quista persvasiun as derasa in tuot la vschinauncha, varon ils iffaunts premissas optimelas pel success in scoula. Culturelmaing stu que der üna müdeda. L'ideologia da la monolinguited chi's palantaiva aint ils tscharvels da l'Europa centrela daspö il 19-evel secul (aunz na) stu fer plaza a la stima per la schanza da la plurilinguited in nos muond cun üna rait chi collia adüna pü ferm.

La gruppa per lavur publica ho sviluppo bgeras idejas e la gruppa da concept ho do adüna darcho impuls che cha's laschess realiser cun: pressa, radio e televisiun, arrandschamaints pü grands e pü pitschens, „feedback“ a la magistraglia, infurmaziuns e cuors per genituors giuvens (p.ex. promozion da la prüma lingua, comunicaziun cun iffaunts, introducziuns illa lingua rumauntscha), discuter e ler in gruppa davart la bilinguited, promozion da la gruppa da gó, activer nons e nonas da lingua rumauntscha (p.ex. güder a fer las lezchas), champs da sted in regiuns per granda part rumauntschas, teater rumauntsch per iffaunts, collavuraziun cul RaP (Rumauntsch a Puntraschigna), la glista as lascha schlager a bain plaschair.

Cun grand svung ho la grupper realiso tschertas idejas duraunt la fasa da concept. La lezha nun es cun que a fin, la part principela segua pur. Pels iffaunts chi vegnan da sted a scoulina e chi sun ils prums chi vegnan instruieus a basa dal proget nouv, vo que 11 ans fin cha sortan da scoula. Duraunt quel temp stu la populaziun gnir infurmeda permanentamaing; il tema da la bilinguted dess aduna darcho gnir sclarieu, p.ex. in connex culs resultats da l'evaluaziun chi stögljan gnir cuntschaints e discutos publicamaing.

Perque es que d'importanza decisiva cha la grupper per laver publica exista inavaunt, ch'ella as cumpuona alura dals commembers anteriurs u da nouvs. Ella po as müder cul ir dal temp. Forsa as spart'la in püssas gruppas subordinatedas tenor temas, vain rinforzeda cun dapü persunas chi instrueschan, oters genituors faron part. Ma ella nu po s'indrumanz. Quista responsabilted surpiglia il commember dal cussagl da scoula incumbenzo cul ressort „publicited“ insemel culla persuna nominated scu mnedra per la realisaziun dal proget.

4.3.3. La grupper CPI/ISP (klassa pitschna integreda/ instrucziun integreda da sustegn e promozion)

Las classas pitschnas (CPI) regiunelas vegnan mnedas a Puntraschigna. Pel mumaint as cumpuonan ellas dal s-chelin bass (1. - 5. cl.) e dal s-chelin ot (6. - 9. cl.). Dal 2002 ho decis il cussagl da scoula da Puntraschigna insemel cullas vschinaunchas dal consorzi classas pitschnas da glivrer cullas classas pitschnas separedas dal s-chelin bass, cun que cha mincha vschinauncha hegia in mira ün egen model CPI. Las classas pitschnas dal s-chelin ot dessan gnir mnedas inavaunt per scolars e scolaras chi nu paun gnir accumpagnos sufficia-intamaing cul CPI.

La grupper CPI/ISP es il prüm gnida incumbenza da congualer las duos fuormas CPI e ISP (resp. CPIccs = CPI cun cundiziuns specielas scu cha ISP vain numno a Samedan). Quista laver minuzchusa es gnida preschanteda al plenum. Da la discussiun s'haun dos cleramaing trais puncts:

- La dumanda CPI u ISP, resp „model Puntraschigna“, es degna da gnir discuteda seriusamaing. Il ram da la laver da concept per la bilinguted es per que memma restret; a stu gnir elavuro ün egen concept.
- Il concept CPI u ISP scu eir SP (scoula pitschna) s-chelin ot stu gnir construieu a regard il cuntegn süls princips da la *scoula bilingua*. Pel temp fin cha'l concept po gnir introdüt definitivamaing as drouva soluziuns transitorias.
- Per l'introducziun da CPI u ISP es dumandeda üna scolaziun da perfecziunamaint da las persunas chi instrueschan. Quella nun es possibla in quist mumaint cha la scolaziun da perfecziunamaint per l'immersiun ho priorited.

Per quel motiv s'ho suottamiss al cussagl da scoula la proposta dad excluder la dumanda CPI/ISP dal concept cò preschaint. La grupper e'l cussagl da scoula s'haun cunvgnieus al urari seguant:

Cumanzamaint dal perfecziunamaint:

utuon 2003

Soluziuns transitorias:

ans da scoula 2002/03 e 2003/04

Cumanzer cun CPI:

avuost 2004

4.4. Decisiuns illas gruppas da lavur ed i'l plenum

Il process da las decisiuns es gnieu ordino uschè cha's possa ragiundscher ün consens da las dumandas generelas e quellas da detagl. A s'ho evito decisiuns cun votaziuns; il process füss forsa ieu pü spert, ma la singula persuna chi instruescha nu füss forsa steda pronta per la realisaziun.

Las gruppas da lavur sun gnidas furmedas in discussiuns dal plenum. Lo haun ellas sur-vgnieu lur lezchas ed illa tschanteda seguainta haun ellas rapporto in merit. Dumandas na scholtas sun darcho gnidas discutedas e dedas inavous a las gruppas per ün'ulteriura re-tschercha. Cun que cha mincha punct es collio cun tuot ils otres, nu s'ho decis ünguotta fin tar la fasa finela dal process. Alura as vaiva ragiunt üna plattaufoma cumünaivla e que es sto relativamaing simpel da mner las propostas da detagl da las differentas gruppas ad ün numneder. Uschè s'ho furmo ün concept unifuorm.

Quist proceder ho pretais toleranza, pustüt per tscherts commembers da la gruppa da concept chi vulaivan fixer uraris già illa prüma tschanteda, ma eir per la gruppa accumpagnanta chi vess gieu pü gugent resultats concrets già bain spert. Ma'l concept detaglio, sustgnieu da l'intera magistraglia, es la cumprouva cha s'ho agieu inandret.

La lavur da las gruppas nu po gnir preschanteda cò detagliedamaing, eau nomn be las contribuziuns importantas:

4.4.1. La gruppa da pedagogia

Quista gruppa s'ho occupieda intensivamaing da la teoria da l'immersiun. Ad es gnieu miss ad ir ün ordinatur cun artichels da materia cha s'ho let, impü es gnieu let il cudesch (Henning Wode: *Lernen in der Fremdsprache. Grundzüge von Immersion und bilingualen Unterricht*. Hueber 1995). A s'ho stüdgio la dumanda da l'evaluaziun, que chi ho mno a l'alinea 4.5. „Accumpagnamaint speciel ed evaluaziun“.

Üna gruppa subordineda ho surpiglio da fer ün'analisa sociolinguistica da la situaziun linguistica a Puntraschigna, que in vista a la relazion linguistica effectiva da genituors e scolars e lur cuntegn invers la bilinguated rumautsch-tudas-cha. Quista gruppa ho surpiglio la granda lavur da metter insembel questiunaris chi dessan gnir implieus our da genituors e scolars, que la prümvavaira 2003, dimena aucha aunz la fasa da realisaziun. Divers collegas güda-ron tar l'evaluaziun statistica.

Quista retschercha dess gnir repetida mincha 2-3 ans e que per ün temp pü lung pussibel da 15 ans e dapü. Nus premettains cha la Scoul'ota pedagogica (SOP) (na aucha operativa) surpiglia l'evaluaziun in avegnir. A lungia düreda documentaron quistas retscherchas ün aspet expressiv dal success da la scoula bilingua.

La pü granda prestaziun da la gruppa da pedagogia per püs s-chelins es steda quella da savair persvader a tuot ils partecipos cha la scoula bilingua pretenda da tuot las personas chi instrueschan üna müdeda fundamentela d'opiniun, ün'opiniun positiva per la bilinguated scu valur chi stu gnir sustgnida e rinforzeda fin a la fin dals ans da scoula obligatorics. Il stüdi da la teoria ho musso cleramaing cha nu's po fer concessiuns a favur dal tudus-ch e da redür il

rumauntsch ad ün minimum. Cun que as fess que dan a tuot ils scolars, a quels da lingua tudas-cha ed a quels da lingua rumauntscha. Il svilup positiv da la bilinguited stu giodair la stima e la promozion da tuottas duos linguas, da la scoulina fin a la fin dals ans da scoula.

In tuot la scoula dess gnir s-chaffieu ün „clima da la bilinguited“ chi vain sustgnieu da tuot las persunas chi instrueschan, eir da quellas chi nu sun oriundamaing bilinguas. Que es üna furtüna cha l'inter team ho rapreschanto unanimamaing quista opinun vers inour scu eir inaint. Persunas chi instrueschan sül s-chelin ot, classas pitschnas, laviors chasaunas e manuelas, chi tenor egen parair nun haun aucha las cugnuschentschas vulidas per l'instrucziun bilingua, sun prontas da s'acquierer quellas düraunt ün an in ün cuors intensiv, eir scha stöglan sacrificher üna part da lur temp liber. Ellas haun elavuro cumünaivelmaing ün concept da perfecziunamaint chi corresponda a lur bsögns (guarda agiunta III). Quista investiziun finanziela, purteda da la vschinauncha e dal chantun, stu gnir confrunteada cul guadagn chi resulta per tuot la scoula, scha *tuot* ils partecipos sun persvas da la bilinguited e piglian sün se ils sacrificis. Güsta quistas persunas chi instrueschan saron ün exaimpel pels scolars e spraunza eir per üna granda part da la populaziun.

4.4.2. La grupper per mezs d'instrucziun

Quista grupper s'ho restretta sül sectur da la scoula primara. Sia lezcha principela es steda quella da ramasser tuot ils mezs d'instrucziun rumauntschs e da's preschanter in ün'exposiziun. Scu seguonda ho ella stuvieu tschercher ün mez d'instrucziun in tudas-ch chi füss adato per la situaziun nouva cun tudas-ch già a partir da la prüma classa e chi füss il fil cotschen fin in sesevla classa.

Üna retschercha in scoulas bilinguas in ed our d'pajais ho musso cha que do mezs d'instrucziun per tudas-ch scu lingua d'immersiun a partir da la 1. classa, ma cha quels nu correspondan als bsögns da Puntraschigna, inua cha tudas-ch nun es üna lingua estra pels scolars da 1. classa. Uschè s'es gnieu a la conclusiun da surpiglier ün mez d'instrucziun modern attractiv da la Svizra tudas-cha (chi vain druvo eir illas classas bilinguas a Cuira). Üna prüma prouva as fo già quist an culla 4. classa. Las magistras e'l's magisters da tuot las classes primaras s'uniron ad üna tscherna dals temas da quists cudeschs. Cun que dess esser garantida la structura logica, melgrô las lecziuns da tudas-ch redottas in conguel cun scoulas da lingua tudas-cha.

Ils problems pels mezs d'instrucziun pel s-chelin ot sun oters. A maunchan ils mezs d'instrucziun rumauntschs pels rams geografia ed istorgia. Üna grupper regiunela da magisters dal s-chelin ot es landervi ad elavurer mezs d'instrucziun correspondents. Fin dal 2005 vessan quels dad esser pronts, almain varquaunts moduls. La Lia rumauntscha es pronta da fer las traducziuns. Per cuosts supplementers esa previs da fer üna dumanda a la cumischun chantunela per mezs d'instrucziun.

4.4.3. La grupper pel perfecziunamaint

Quista grupper ho sclarieu ils bsögns per üna scolaziun da perfecziunamaint, que cun üna glista da temas chi eira gnida fatta a Samedan a basa d'üna retschercha a regard la scolaziun da perfecziunamaint (glista da las prioriteds guarda agiunta IV). A s'ho musso ün bsögn urgiaint per exaimpels pratics. Il prüm pass per la scolaziun da perfecziunamaint ho pudieu

gnir realiso dalum. Tuottas tschininch gruppas dals differents s-chelins haun pudieu fer üna visita a Samedan ed integrer alura lur experienza i'l concept.

L'oter punct principel d'interess concerna dumandas linguisticas, surtuot da la perspectiva da l'immersiun: acquisiziun da lingua, didactica e metodica linguistica per immersiun, integraziun da ram e lingua, differenza prüma lingua/sequonda lingua eui. Il prüm cuors sün quist sectur es gnieu organiso già in december dal 2002.

Ultra da la scolaziun da perfecziunamaint in CPI, chi dess cumanner dal 2003 (guarda 4.3.3.), sun gidas sulla glista da prioriteds eir dumandas da "teamteaching" e comunicaziun. Tar que tuocha eir il tema da la furmaziun da contacts cun genituors, saja in gruppa u cun singuls.

Ils cuosts per la scolaziun da perfecziunamaint vegnan surpiglos per part dal chantun i'l ram da SCHILF. La scolaziun da perfecziunamaint ho lö per princip scu fin in uossa: 50% i'l temp liber e 50% düraunt il temp d'instrucziun.

4.4.4. Las gruppas dals differents s-chelins

Las quatter gruppas dals s-chelins scoulina, s-chelin bass, s-chelin d'immez e s-chelin ot e las magistras specialisedas vaivan survgnieu la lezcha concreta dad elavurer üna proposta pel scumpart da rumauntsch e tudas-ch sün lur s-chelin e da'l realiser in uraris. Las propostas sun gidas discutedes i'l plenum, püssas voutas sun ellas gidas refüsedas per gnir elavuredas da nouv, fin cha s'ho preschanteda üna structura logica e sainza luochas traunter ils differents s-chelins.

Ils detagls vegnan descrits ill'alinea 5.3. „Uraris chi indichan in che dimensiun e cu cha las duos linguas sun situedas ill'instrucziun“. Las soluziuns nouvas las pü importantas dessan gnir preschantedas cò in möd extais:

Bilinguited per tuot ils champs speciels

Quista soluziun s'ho deda da la persiasiun, cha la bilinguited i'l sen dal concept nu's lascha realiser scumpartind las linguas süls singuls rams scu cha'd es gnieu pratico fin in uossa (p.ex. biologia be in rumauntsch, geografia be in tudas-ch). Que vela surtuot pels rams reels chi haun ün vocabulari specific. Da müder lingua düraunt las singulas lecziuns es gnieu refuso.

Uschè s'ho chatto la seguainta soluziun creativa: *Per ün s-chelin* vegnan resguardadas tuottas duos linguas tals rams reels. La persuna chi instruescha guarda eir tals rams da la gruppa 2 cha vegna promovieu il vocabulari e l'expressiun a buocha da tuottas duos linguas. A vegnan fattas glistas da pleds chi stöglian gnir cumpletedas canticuendaing, que per fixer il vocabulari biling da tuot ils rams. Quellas servan scu basa pels s-chelins chi seguan (lavur da vocabulari ill'instrucziun bilingua dess eir esser ün tema da la scolaziun da perfecziunamaint dals magisters).

La realisaziun as preschainta uschè:

- In scoulina e pel s-chelin bass, inua cha'ls rams nu sun separos uschè strictamaing, permetta l'urari sainz'oter da resguarder tuottas duos linguas.

- Pel s-chelin d'immez vegnan fixos i'l plan blocs da temas per tuot ils rams reeles. Els as drizzan tenor il scumpart procentuel scu ch'el es previs illas tevlas da lecziuns.
- Pel s-chelin ot nun es il sistem da bloc pü pussibel, cun que cha l'instrucziun es scumpartida sün differents magisters e causa cha tuots nu saun instruir in tuottas duos linguas. Pel s-chelin ot vain definida la lingua d'instrucziun pels rams reeles minch'an da nou, darcho a maun da la procentuela previsa i'l urari (fisica e chemia restan tudas-ch, perche cha maunchan pel mumaint ils mezs d'instrucziun rumauntschs).

Que po gnir resguardo scu soluziun ideela. Ella premetta però lavur organisatorica e da planisaziun ed üna stretta collavuraziun traunter las persunas chi instrueschan. Scha tuots sun pronts da s-chaffir cumünaivelmaing üna scoula bilingua, avaro quist möd da „teamwork“ success.

Accumpagnamaint linguistic

Già illa fasa preparatoria dal concept eira gnieu giavüscho da genituors da promouver in scoulina la cumpetenza linguistica rumauntscha da lur iffaunts per faciliter il pass in scoula. Medemmamaing haun ils genituors giavüscho cha las mussedras discuorran dapü tudas-ch, per nu metter in prievel la relaziunemoziunela culs iffaunts e dals pledanter apunta lo inua cha sun.

Scu tesa per quists giavüschs cuntradictoris s'ho propost da fer adöver dal servezzan d'üna accumpagnedra da lingua scu cha s'ho eir a Samedan. Pel cussagl da scoula es steda la problematica uschè urgainta, ch'el ho concess üna plazza conforoma per duos mezs dis l'eivna per mincha classa da scoulina già pel an da scoula curraint 2002/03.

Las retscherchas sur da la bilinguited tar iffaunts giuvens suottastricha adüna darcho l'importanza da persunas da contact monolinguas per iffaunts pitschens, tenor il princip „üna persuna, üna lingua“. Que vela in prüma lingia per famiglias plurilinguas cun iffaunts pitschens, ma es adüna d'avantag per iffaunts da 9-10 ans.

Quistas discussiuns da las gruppas dals differents s-chelins davart quist princip stipulo da-dour il context da scoula, haun muesso cha quel nu possa dvanter realisticamaing princip da basa per la scoula.

As basand süllas experienzas fattas düraunt bgers decennis culla scoula fundamentela ufficiela rumauntscha, inua cha üngün magister, pustüt dal s-chelin bass, nun ho discurieu exclusivamaing rumauntsch, füss da prevzair ch'ün tel experiment fess naufragi. Samedan ho fat la prouva, barattand magisters illas classas parallelas dal s-chelin bass, ho però intaunt darcho schmiss da fer quetaunt. Ils magisters da tuot ils s-chelins, incl. las mussedras, sun da l'avis - ed els haun experienza - cha que füss üna situaziun impussibla, da scumander ad ün magister biling da fer adöver da tuottas duos linguas ill'instrucziun, sch'el vezza cha que fatscha dabsögn, saja pel contactemoziunel cul iffaunt scu per franchir la cumpetenza da la bilinguited, p.ex. il vocabulari.

A resta il pisser, cha ad iffaunts dal s-chelin bass chi nun haun persunas da contact da lingua rumauntscha in lur ambiaint, mauncha l'immersiun totela i'l rumauntsch. Perque s'ho decis dad ingascher, tenor bsögn, üna accumpagnedra da lingua eir per la 1. e. 2. classa cun quatter uras per la prüma e duos uras per la seguonda classa. L'accumpagnedra da lingua lavura seguond „teamteaching“ a medem temp scu la mussedra resp. il magister da classa. Ella po agiundscher „islas“ rumauntschas a l'instrucziun da minchadi. Cun que as schoglia güsta duos problems: La mussedra u'l magister da classa es per l'iffaunt la persuna

bilingua chi es l'exaimpel cu cha's po fer adöver da tuottas duos linguas. A listess mumaint po l'iffaunt minchataunt fer part da l'immersiun totela, voul dir, tuot l'ambiant es rumauntsch e la persuna da contact tuocha sainz'oter tar sieu orizont d'experienzas scu las personas da contact da lingua tudus-cha. In quell'eted es que pel iffaunt aucha ün'experiencia importante.

4.5. Accumpagnamaint speciel ed evaluaziun

Quist concept per üna scoula bilingua es il prüm chi es gnieu inoltro al chantun Grischun zieva cha las directivas sun gnidas decretedas als 9 november 2001. Ma que nu saro l'ultim. Scoulas rumauntschas in regiuns fermamaing germanisedas, scoulas sül cunfin linguistic ed a lungia vista eir otras scoulas rumauntschas, stuvaron ponderer cu cha ragiundschan il pü bain la bilinguided aspireda da scolaras e scolars.

Per ün svilup nouv chi po s'extender, drouva que da prüma davent ün'evaluaziun rigurusa. Furtunedamaing es quella previsa illas directivas dal chantun. L'evaluaziun es importanta taunt per la singula scoula e vschinauncha scu pel chantun chi stu diriger il svilup:

- La singula **scoula** drouva minch'an üna evaluaziun summativa. Quella documentescha che cha s'ho ragiunt i'l differents aspets da la prestaziun linguistica. Ella vain congualeda cun otras scoulas ed imsüra e conguela las prestaziuns eir in oters rams cu quels da lingua. La magistraglia drouva ün'evaluaziun formativa da sia laver. Uschè po ella amegldrer ed adatter metodas e böts. Cò es il lö per ün accumpagnamaint speciel chi fuorma l'intersecciun traunter l'evaluaziun e la scolaziun da perfecziunamaint.
- Ultra da l'aspet intern da la scoula ho l'evaluaziun la lezcha d'infurmer al cussagl da scoula ed a la populaziun dal lö cu cha'l concept „scoula bilingua“ specific per Puntraschigna s'ho verificho congualeo cull'instrucziun tradiziunela (scoula rumauntscha, scoula tudus-cha, scoula taliauna). Per la populaziun füss que d'avantag scha nu gniss fat tests be davart la prestaziun, dimpersè eir variablas psicocognitivas, scu cha l'universited da Friburg ho fat per Samedan. Tels tests paun cumpruver cha la scolaziun bilingua nun impedescha il svilup psicocognitiv da l'iffaunt - üna temma chi'd es aucha fich deraseda - dimpersè cha'l iffaunts vegnan promovieus surour la media eir in quist aspet. La comunicaziun regulera da tels resultats d'evaluaziun garantescha il sustegn finanzier ed ideel da la vschinauncha per sia scoula bilingua.
- Il **chantun** ho grand interess per l'evaluaziun da las singulas scoulas bilinguas. Prüma paun gnir congualedas las scoulas e lur concepts, seguonda confrunteadas cullas scoulas tradiziunelas rumauntschas e tudus-chas. La qualited da tuot ils models da scoula po gnir garantida. Il svilup inchamino stu gnir dirigieu dal chantun. Per cha'l rumauntsch possa exister inavaunt scu lingua da scoula, dependa'l, per bgeras regiuns, dals resultats positivs da las scoulas bilinguas.

Per cha'l böts da l'evaluaziun possan gnir ragiunts, stu quella gnir **concepida a lungia vista eir per pudair gnir congualeda cun tuot las otras vschinaunchas**. Üna singula vschinauncha nu's po praster que, que nun es neir sia lezcha. L'inspecter da scoula, Roman Bez-zola, ho survgnie la dumanda in merit già da püssas vschinaunchas. Insembel vains drizzo

il giavüsch a sar cusglier guovernativ Lardi, cha'l chantun surpiglia la lezcha da planiser e realiser l'evaluaziun da progets da scoulas bilinguas venturas e da la der inavaunt a la Scoula ota pedagogica (SOP) per cha'l sectur „perscrutaziun e svilup“ possa metter per temp ils accents correspondents. Il giavüsch es ieu inavaunt tar dr. Andrea Jecklin, directer da la SOP.

Sar Jecklin es perinclet cha'l tema bilinguited ed immersiun dvainta cumpetenza centrela da la perscrutaziun applicheda a la SOP. Il chantun Grischun es illa situaziun unica in Svizra da posseder già daspö decennis ün model da scoula biling. Cun relativamaing pochas müdedas po'l dvanter ün vair model d'immersiun. Que vela eir per lös, inua cha la plurilinguited locala nun exista praticamaing pü. Per la perscrutaziun es que üna situaziun da partenza ideela. Ella pudess interesser per fer stüdis eir in oters chantuns, perche cha la bilinguited tar iffaunts giuvens es dapertuot ün tema cha nu's surlascha pü be a scoulas privatas. A listess mumaint ho la SOP il dovair da pisserer per la scolaziun e la scolaziun da perfecziunamaint da magisters in scoulas d'immersiun. Cun furmer specialists as po que trer a nüz sinergias traunter perscrutaziun e teoria.

Specialists a las universiteds da Friburg e Berna evalueschan ils models grischuns existents (Samedan e Cuira). Els vulessan der inavaunt lur savair e possibilter a la SOP da stabilir lur cumpetenzas sün quist sectur. Divers instrumaints d'evaluaziun sun già avauntmaun e'l chantun Grischun s'ho sgüro il dret da s'inservir inavaunt da tels. Scha'l chantun po surpiglier dad evaluer svess e da sculer ils magisters necessaris, impè da stuvar surder que ad instituts dad universiteds our d'chantun, füss que eir fianzielmaing d'avantag.

Per tuot quists motivs nu vain preschanto cò üngün concept d'evaluaziun detaglio. Scha la vschinauncha surigliess dad evaluer e planiser svess, sturess'la as restrainscher a tests fich simpels, que per motivs finanziels. A nu pudess gnir congualo cun otras vschinaunchas e'l resultats servissan poch al chantun e nu füssan neir la basa per la furmaziun d'opiniun publica. Tenor mieu parair nu's pudess que garantir cha vegnan s-chaffidas e mantgnidas scoulas bilinguas.

I'l chapitel „Propostas“ drizzainsa perque la proposta a la regenza dad incumbenzer a la SOP da planiser e realiser l'evaluaziun da scoulas bilinguas e da resguarder que scu lezcha deda dal chantun. Uschè po gnir garantida la realisaziun da l'accumpagnamaint speciel da la nouva fuorma da scoula, da la *scoula bilingua*.

5. Il concept detaglio

Il concept detaglio revain als princips gnieus elavuros illa fasa da concept, ma in fuorma cuorta (5.1.) Illas prosmas alineas respundaro'l essenzielmaing a las dumandas da las directives dal chantun (guarda agiunta II).

5.1. Princips

La scoula da Puntraschigna dvainta üna scoula bilingua in sia totalited, da la scoulina fin tal s-chelin ot.

- **Immersiun.** La *scoula bilingua* da Puntraschigna ho miss scu böt üna bilinguited equilibreda rumauntsch-tudas-ch per tuot ils scolars e las scolaras tenor il princip da l'immersiun.
- **Promoziun da la prüma linua.** Il model d'immersiun da Puntraschigna includa la promoziun da la prüma lingua rumauntsch e tudas-ch. Ad iffaunts d'otras linguas vain spüert parallelmaing la promoziun da las linguas d'instrucziun.
- **Structura da l'instrucziun.** Illa structura da l'instrucziun vain piglio resguard sül svilup linguistic dals singuls iffaunts:
 - Culla collauraziun d'üna accumpagnedra da lingua in scoulina ed in 1. e 2. classa vain facilito il disferenzcher individuel;
 - ad iffaunts d'otras linguas vain spüerta l'integrazion linguistica in tuottas duos linguas da scoula;
 - illa valütaziun da la prestaziun vain resguardeda la situaziun speciela da l'instrucziun bilingua. Il pass in otras scoulas vain garantieu adonta da que.;
 - ad es previs dad integrer aint illa *scoula bilingua* eir las personas chi lavuran cul model SPI.
- **Scolaziun da perfecziunamaint.** Il svilup da l'instrucziun bilingua vain sustgnida in scoulina ed in scoula cun scolaziun da perfecziunamaint specifica da la magistraglia. La qualited da la scoula bilingua vain cun que promovida.
- **Evaluaziun.** La *scoula bilingua* da Puntraschigna as suottametta regulermaing ad üna evaluaziun scientifica chi vain organiseda da la Scoula ota pedagogica dal Grischun. Ils resultats da l'evaluaziun dessan
 - influenzer l'instrucziun e contribuir a franchir sia qualited,
 - gnir comunichos publicamaing per garantir cun que il sostegn per la scoula bilingua.

5.2. Direcziun

La scoula bilingua da Puntraschigna es la prüma scoula in Grischun chi realisescha d'egna forza, voul dir sainza planisaziun e direcziun dal chantun, quista fuorma da scoula nouva s-chaffida dal chantun. Düräunt la fasa da concept sun il mneder e'l team da magisters gnieus sustgnieus d'üna direcziun externa. Quella ho preparo e mno las tschantedas dal plenum ed ho mantgnieu la survista da tuot las laviors in grappa u individuelas curraintas a medem temp. Quel punct central ho pudieu garantir il barat e la concordanza traunter tuot ils commembers da team. Il proget vaiva il böt da river tar üna scoula bilingua chi vain sustgnda da tuots. Que voul dir cha l'elavuraziun dal concept stavaiva a listess temp servir al svilup da team.

Eir scha'l concept es uossa miss in scrit, nu voul que dir cha las lezchas sajan fattas. La basa elavureda cun grand ingaschamaint e buna vöglia vain examineda pür illa fasa da la realisaziun, cur cha minchün/minchüna sto sulet/suletta in sia staunza da scoula. Confruntos cullas lezchas multifarias dal minchadi, pudess ir a perder l'aspet generel da l'intent. Per cha la realisaziun correspuonda al concept ed hegia success, drouva que üna persuna chi mai na, chi vezza tuot las lezchas e survaglia e coordinescha ils detagls dal scumpart da las linguas. Ella stu vzair per temp inua ch'üna scolaziun da perfecziunamaint es necessaria. Insemel culs responsabels per la scolaziun da perfecziunamaint stu ella planiser ils cuors bsögnaivels, ella stu der cuninuedamaing inavaunt impuls a la grappa da lavur publica, organiser l'infurmaziun da la bilinguite pels genituors e ster a disposiziun in cas da conflicts.

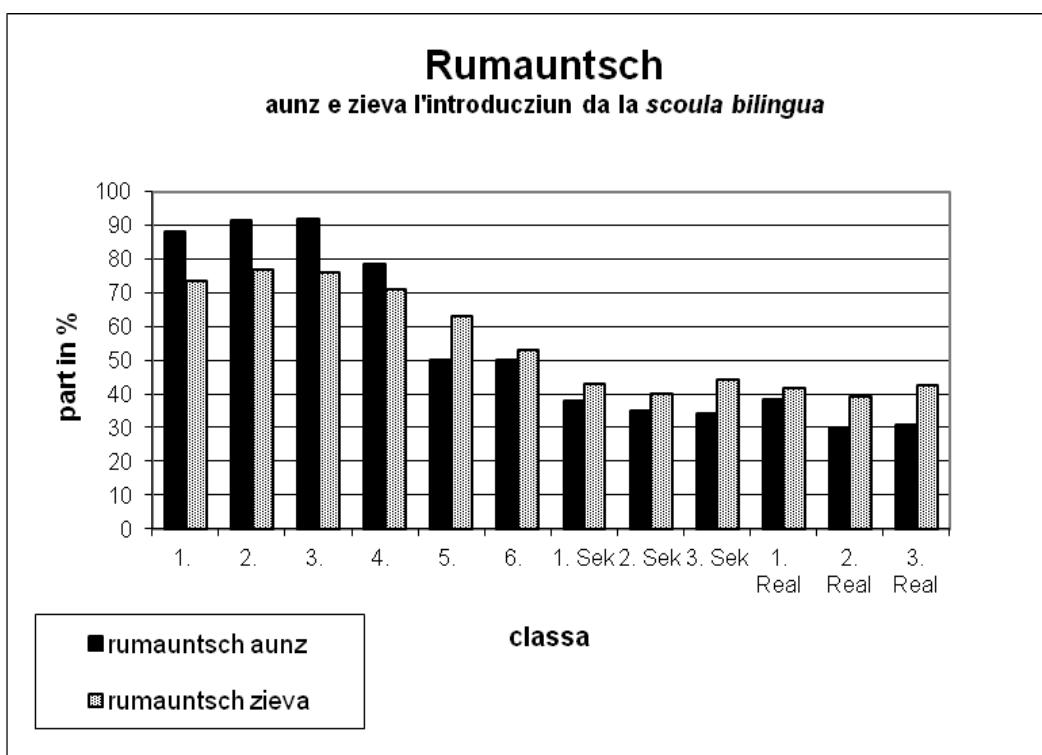
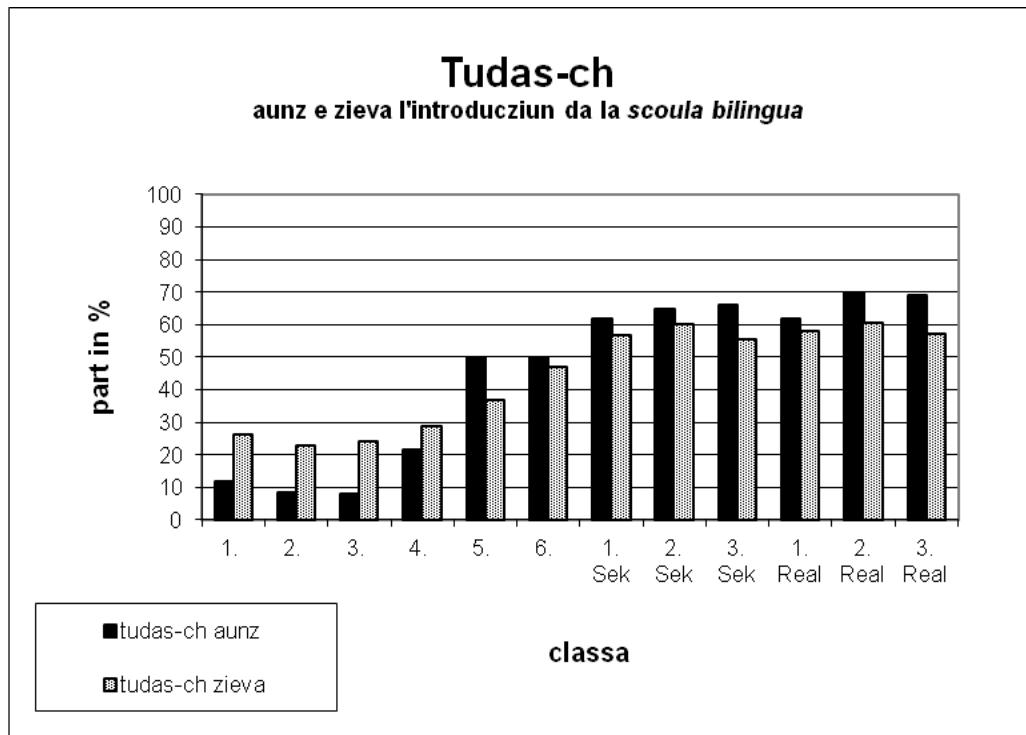
Per quista lezcha da direcziun vainsa calculo modestamaing ca. 4 uras l'eivna. Ella po gnir surpiglieda dal mneder da scoula u d'ün commember dal team chi gioda la fiduzcha da la magistraglia.

5.3. Uraris chi indichan la pusiziun e la dimensiun da l'instrucziun in tuottas duos linguis

5.3.1. Proporziun da las linguis d'instrucziun aunz e zieva l'introducziun da la scoula bilingua

Il diagram chi seguia muossa in fuorma grafica la dimensiun procentuela da l'instrucziun in tuottas duos linguis e'l scumpart süllas singulas classas. Que as muossa cleramaing cha'l tudas-ch es gnieu augmanto per las prümas quatter classas, que chi vain egualiso cun dapü rumauntsch illas classas chi seguan.

Numericamaing nu variescha que ferm da la scoula dad uossa. A regard il cuntgnieu però schi, perche cha'l tudas-ch nu vain instruieu be scu ram da lingua sül s-chelin bass, dimpersè vain introdüt eir per l'instrucziun tematica (üna da duos uras) illa grappa da rams 2. Quista pusiziun importanta illas normas da rams vain aucha schlageda düräunt tuot la scoula primara. Il rumauntsch intaut nu's restraindscha sül s-chelin ot be sün singuls rams, dimpersè es preschaint sün bod tuot ils champs d'instrucziun. Uschè profitan tuottas duos linguis dals princips da l'immersiun.

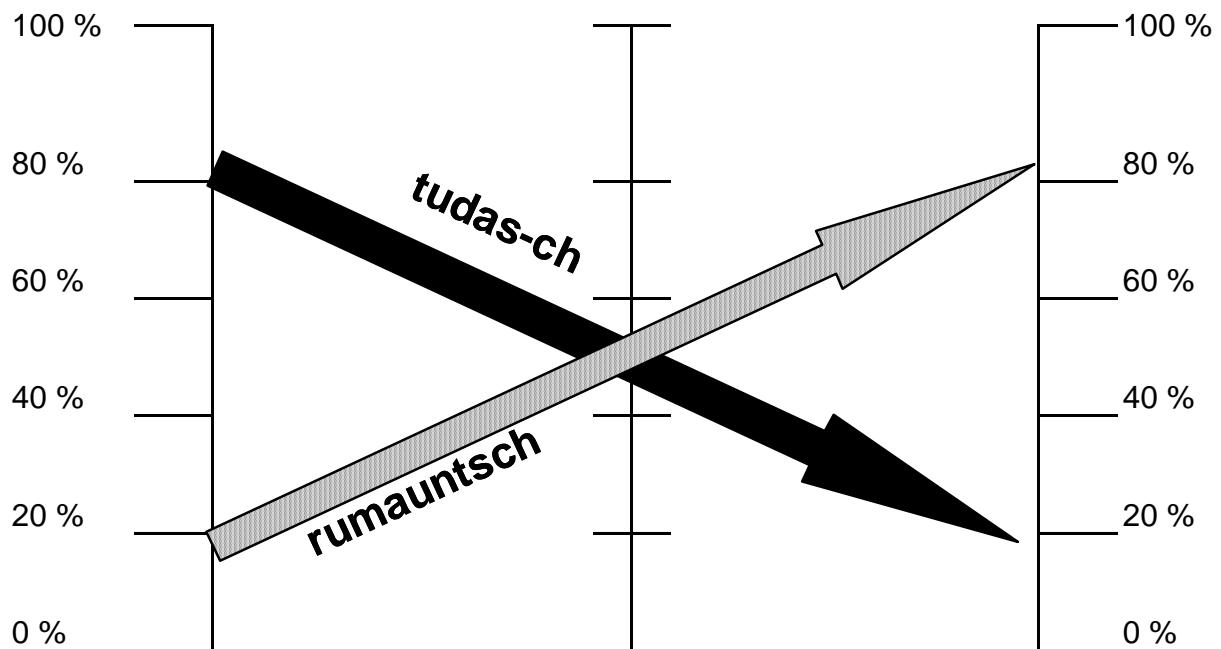

5.3.2. Scoulina

Düraunt ils duos ans da scoulina nu's sviluppa natürelmaing il scumpart da las duos linguas in lingia qualiva scu sulla grafica. Quella dess be muss'er la direcziun generela e'l bö. Ad es pussibel cha'l tudas-ch hegia üna plazza da 90% illas prümas eivnas, que per cha's possa pledanter als iffaunts lo inua cha sun propi ed uschè faciliter il pass in scoulina.

tudas-ch/rumauntsch scumpart in scoulina

lingua d'instrucziun

Tuot seguond la constellaziun da la grupp'a po varier la procentuela da las duos linguas.

Accumpagnamaint in lingua rumauntscha: 2 mezis dis l'eivna in tuottas duos classas düraunt duos ans 100% rumauntsch.

Accumpagnamaint in lingua rumauntscha in scoulina

Las mussedras haun formulo in ün „Concept per la scoulina“ cu ch'ellas vezzan ils böts da l'accumpagnamaint in lingua rumauntscha, la scolaziun e la rolla da l'accompagnedra da lingua e la collavuraziun cun ella.

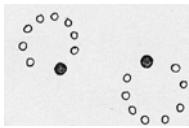
- **Böts:** La lingua rumauntscha dess gnir promovida i'l sen da l'immersiun, q.v.d. sainza l'instrucziun da la lingua in möd tradiziunel. Cun que nu porta la mussedra be suletta la responsabilited cha l'iffaunt ragiundscha la basa linguistica vulida pel pass illa prüma classa. La cumpetenza linguistica dals iffaunts po esser passiva al cumanzamaint, zieva dess ella dvanter activa.
- **Princip principel:** *L'accompagnedra da lingua discuorra be rumauntsch*, ils iffaunts da scoulina l'acceptan scu persuna da lingua rumauntscha. Ella nu dess perque surpiglier rimplazzamaints illa listessa scoulina, inua ch'ella discurriss eir tudus-ch. La lingua dess esser puter.
- **Scolaziun:** L'accompagnedra da lingua vess dad esser scha pussibel üna mussedra chi ho experienza.
- **Collavuraziun:** L'accompagnedra da lingua dess avair il listess temp da lavur scu las mussedras, quels aunzmezdis previs, incl. il temp da recepziun la damaun. Sia lavur vain integreda tematicamaing in quella da la mussedra. Que pretenda da tuottas duos varts: esser aviert, pront da lavurer in gruppa, avair interess per differents möds e temas d'instrucziun, esser pront da preparer e da trer decisiuns cumünaivelmaing (cul temp impundieu correspondent), da discuter davart reglas chi dessan valair per la scoulina, cuortamaing: barater reguler- e fundedamaing idejas.

Fuormas da la collavuraziun

introducziun e finischun

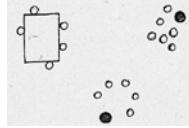

activited mneda

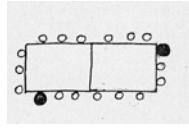
A

B

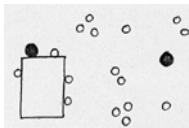

C

D

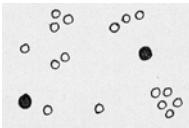

activited libra

A

B

- **Preschantaziun vers inour:** L'accumpagnedra da lingua dess esser preschainta tar sairedas e discussiuns culs genituors, eir tar tschantedas e discussiuns p.ex. cun personas specialisedas da la psicologia e terapia da scoula.
- **Promoziun da la prüma lingua:** Ultra da la laver d'immersiun instruescha l'accumpagnedra da lingua als iffaunts da lingua rumauntscha. Cun üna lecziun l'eivna, scha pussibel per tuots duos s-chelins da quell'anneda, dess gnir promovida la prüma lingua. Pels iffaunts da lingua tudus-cha surpiglia la mussedra la promoziun da la prüma lingua.
- **Integrazion da lingua:** Per iffaunts chi aintran pür i'l seguond an in scoulina e chi nun haun cugnuschentschas dal rumauntsch, surpiglia l'accumpagnedra da lingua da'ls integrer linguistica maing. Que fo ella la damaun düraunt il temp da recepziun (8.30-9.00). Per quists iffaunts es il temp da recepziun obligatoric.

Las mussedras speran da pudair darcho promouver als iffaunts sün tuot ils sectuors, sainza ster suot il squitsch da stuvair in prüma lingia musser rumauntsch.

5.3.3. Schelin bass, s-chelin d'immez, s-chelin ot

Als uraris dals traïs s-chelins cò preschaints seguia ün commentar cun explicaziuns specificas per mincha s-chelin.

A vela per tuot ils s-chelins:

- Tudas-ch significha in generel: tudas-ch da scrittüra. Las persunas chi instrueschan di scuorran be in scoulina ed i'l prüm mez an da la 1. classa dialect, pü tard consequenta maing tudas-ch da scrittüra.
- L'instrucziun da religiun nun es resguardeda illa proporziun procentuela da las linguas. Quist ram vain instruieu da persunas independentas da la scoula. A po dimena gnir instruieu in rumauntsch u in tudas-ch.

Puntraschigna cugnuoscha duos fuormas specielas da promozion chi vegnan mantgnidas eir cul model nouv. Ils uraris nu sun ellas visiblas.

- **Integrazion da lingua** per iffaunts chi aintran nouv illa scoula da Puntraschigna (numne da pü bod „assimilaziun“):
 - i'l prüm an 5-10 lecziuns l'eivna
 - i'l seguond an 3-5 lecziuns l'eivna

Pussibilteds: rumauntsch e tudas-ch

A vain aspireda üna soluziun regiunela cun cuors intensivs.

Nouv: L'integrazion da lingua dess gnir spüerta eir i'l seguond an da scoulina (guarda survart).

- „**Sustegn**“, voul dir sustegn scolastic instruieu dals magisters illas linguas d'instrucziun rumauntsch e tudas-ch:

Normelmaing ün'ura l'eivna per mincha gruppa be fin illa 7-evla classa. In 1. e 2. classa in rumauntsch, a partir da la 3. classa in tudas-ch.

Düraunt il temp da transiziun, fin cha tuot la scoula es adatteda al model biling, dess gnir spüert il sustegn scolastic pel ram tudas-ch eir sül s-chelin ot.

Urari pel s-chelin bass

Rams	1. classa		2. classa		3. classa	
	R	T	R	T	R	T
Religiun	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2
Matematica	5		5		5	
Rumauntsch	5		5		5	
Tudas-ch		1		1		2
Prüma lingua	1 (scolars rum.)	1 (scolars tud.)	1 (scolars rum.)	1 (scolars tud.)		
Gruppa da rams 1	1	1	1	1	1	1
Gruppa da rams 2	4	3	7	3	8	3
Numer da lecziuns Puntraschigna (cun religiun)	23		26		27	
Numer da lecziuns scoulas rum. (cun religiun)	22		25		27	
Numer da lecziuns scoulas tud. (cun religiun)	22 / 23		25 / 26		27 / 28	
Part r/t in % (sainza religiun)	74	26	77	23	76	24

Gruppa da rams 1

instrucziun tematica

Gruppa da rams 2

disegn, scriver, chaunt, gimnastica, zambrager cun textilias/
zambrager sainza textilias

Promoziun da la prüma linguas.in tudas-ch da scrittüra e rumauntsch

- otras linguas scha pussibel, tal consulat respectiv (pussibel pel mumaint in taliaun ed in portugais)
- u promozion da la lingua d'instrucziun (in che lingua decida il magister/la magistra zieva avair passo pled culla persuna autoriseda d'educher.)

Accumpagnamaint da lingua cun üna persuna da lingua rumauntscha

- 1. classa 4 lecziuns
- 2. classa 2 lecziuns

Alfabetiser

L'alfabet vain musso in 1. classa in rumauntsch, in 2. classa vain el transferieu in tudas-ch

Urari pel s-chelin d'immez

Rams	4. classa		5. classa		6. classa	
	R	T	R	T	R	T
Religiun	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2
Matematica	5		2 ^{a)}	3 ^{a)}		6
Rumauntsch	4		5		4	
Tudas-ch		4		4		4
Gruppa da rams 1	3	1	3 ^{b)}	2 ^{b)}	3 ^{b)}	2 ^{b)}
Gruppa da rams 2	8	3	9	2	9	2
Numer da lecziuns Puntraschigna (cun religiun)	30		32		32	
Numer da lecziuns scoulas rum. (cun religiun)	30		32		32	
Numer da lecziuns scoulas tud. (cun religiun)	30		31		31	
Part r/t in % (sainza religiun)	71	29	63	37	53	47

Gruppa da rams 1

reels

Gruppa da rams 2

disegn, chaunt, gimnastica, zambrager cun texilias / zambrager
sainza textilias

^{a)} **Quints cun cifras** nüdas: instrucziun **in rumauntsch; lezchas cun text:** instrucziun in tudas-ch

^{b)} Instrucziun **in blocs da temas** per **tuot ils rams reels**, incl. istorgia natürela in rumauntsch ed in tudas-ch.

La lingua d'instrucziun dals blocs da temas vain fixeda illa planisaziun annuela resguardand la procentuera.

Ils magisters e las magistras dal s-chelin d'immez examineschan vicendaivelmaing il scumpart.

Urari pel s-chelin ot

Rams	7. classa				8. classa				9. classa				Gruppa da rams 1
	sec.		reela		sec.		reela		sec.		reela		
	R	T	R	T	R	T	R	T	R	T	R	T	
Religiun	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	
Tudas-ch		4		4			5		5		4		4
Rumauntsch	3		3		3		3		3		3		
Inglais													
Matematica		4		5			4		5		4		5
Geometria		2		2			2		2		2 ^{a)}		2 ^{a)}
Biologia/fisica/chemia ^{b)}													
Istorgia ^{b)}	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
Geografia ^{b)}													
Lavur manuela, textilias	2	2	2	2				1 ^{a)}	1 ^{a)}	1	1	1	
Lavur manuela, na textilias													
Economia chasauna					1	3	1	3					
Disegn	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Musica	1		1		1		1		1		1		
Gimnastica & sport	3		3		3		3		3		3		
Informatica		1		1									
Part r/t in % (sainza religiun, inglais, e rams da tscherna)	43	57	42	58	40	60	39	61	44	56	43	57	
													Gruppa da rams 2

Quist urari es ün exaimpel. In basa a la pussiblited dad eliminar rams e da rams da tscherna po que der divergenzas tar las cifras procentuelas.

^{a)} In 8-evla classa po gnir elimino il zambrager cun textilias e sainza textilias, in 9-evla classa geometria.

^{b)} Per quists rams velan ils princips:

- la lingua d'instrucziun vain definida minch'an da nouv
- üna lecziun, üna lingua
- scumpart tudas-ch/rumauntsch scha pussibel 1:1 düraunt 3 ans
- sül s-chelin ot vain instruida mincha classa in tuottas duos linguas i'ls rams seguants:
geografia, istorgia e biologia (p.ex. 2 ans in rumauntsch, 1 an in tudas-ch)
- fisica/chemia: lingua d'instrucziun resta il tudas-ch

5.4. Organisaziun interna da la scoula a regard müdedas da magisters

La scoula bilingua da Puntraschigna maina normelmaing per mincha anneda üna classa, que a partir da la scoulina fin in 6-evla classa. Il s-chelin ot as divida illa scoula secundara e la scoula reela. A partir da l'an chi vain gnaron las ses classas instruidas da quatter magisters dal s-chelin ot. La classa pitschna dal s-chelin ot gnaro mneda inavaunt.

Tuot las persunas chi instrueschan las classas primaras sun qualifichedas in tuottas duos linguas. Duos dals quatter magisters dal s-chelin ot sun medemmamaing bilings rumauntsch/tudas-ch. Ils oters duos nu saun perfettamaing rumauntsch, ma fin cha'l model biling cumainza sül s-chelin ot (2005), varon els las cugnuschentschas vulidas per instruir almain 2 rams da la grappa da rams 2, voul dir per ragiundscher la quota rumauntscha pre-visa i'l urari (guarda concept da la scolaziun da perfecziunamaint rumauntsch ill'agiunta III).

Üna müdeda da magisters per motivs linguistics nun es dimena necessaria.

Percunter ho la scoula da Puntraschigna üna tradiziun lungia e früttaivla cun barat da magisters sün tuot ils s-chelins. Que pussibiltescha ün urari generel e las cumpetenzas e las preferenzas specielas dals magisters paun gnir trattas a nüz. La cultura da la müdeda da magisters dess gnir chüreda inavaunt sün tuot ils s-chelins. Ella rinforza la solidarited i'l collegi. Ella nu vain prescritta dal concept preschaint.

5.5. Qualificaziun e scolaziun da perfecziunamaint dals magisters chi instrueschan in möd immersiv

Per princip instrueschan tuot ils magisters in möd immersiv. Lur qualificaziun linguistica e la scolaziun da perfecziunamaint sun descrittas survant in 5.4.

Pel mumaint nu do que üna qualificaziun da cuntegn e metodica-didactica da magisters d'immersiun ne in Grischun ne ill'ulteriura Svizra. As spera cha la Scoula ota pedagogica dal Grischuna accumplescha quist giavüsch, scha pussibel in moduls da scolaziun da perfecziunamaint eir per magisters d'oters chantuns.

La magistraglia da Puntraschigna ho fat üna glista da prioriteds per la scolaziun da perfecziunamaint, que zieva avair sclarieu minuzchusamaing ils bsögns (guarda agiunta IV). Per tuot ils s-chelins s'ho pussiblito visitas orientedas a la pratcha a Samedan. Ils cuors specifics d'immersiun in psicolinguistica sun previs dal december 2002 fin dal 2005. Per las musse-drás e'ils magisters dal s-chelin bass chi faun il cumanzamaint da la scoula bilingua, es pre-vis ün cuors preparoric cumbino cun la pratcha per l'instrucziun d'immersiun. Quel ho lö singuls dis düraunt l'instrucziun e püs dis intensivs i'l temp da vacanzas.

5.6. Graduaziun temporela e realisaziun

La scoula bilingua da Puntraschigna dess gnir introdütta in trais fasas:

- an scolastic 2003/04: scoulina e s-chelin bass
- an scolastic 2004/05: s-chelin d'immez
- an scolastic 2005/06: s-chelin ot

5.7. Accumpagnamaint professiunel ed evaluaziun

Scu declaro in alinea 4.5. saro que la Scoula ota pedagogica dal Grischun chi planisescha l'evaluaziun e l'accumpagnamaint professiunel da las scoulas bilinguas. Ella faro que in collavuraziun culs instituts specialisos da las universiteds. A lungia vista svilupparo la SOP sias egnas cumpetenzas, taunt ch'ella po evaluer independentamaing e sculer magisters d'immersiun ad evaluatoors locals.

5.8. Cuosts

Cuosts supplementers chi's repetan periodicamaing minch'an (incl. suppléments sociaux)

Accompagnedra da lingua per la scoulina (9 lecziuns) incl. promozion da la prüma lingua in rumauntsch	23'100
Accompagnedra da lingua per la 1. e 2. classa (6 lecziuns) 1 lecziun per la promozion da la lingua d'instrucziun	28'500
Direcziun (4 uras l'eivna)	15'600
Total dals cuosts chi's repetan	67'200

Cuosts d'üna vouta, scumpartieus süls ans scolastics 2003/04 e 2004/05

Perfecziunamaint specific d'immersiun	ca. 5'000
Perfecziunamaint in rumauntsch per 6-7 magisters, incl. 2 uras dis-charg per 4 magisters (partecipaziun parziela dal chantun)	ca. 20'000
Mezs d'instrucziun	ca. 10'000
Total dals cuosts d'üna vouta	ca. 35'000

Propostas

A basa da las directivas chantunelas per mner scoulas u singulas classas in duos linguis i'l sen d'una immersiun parziela, decreto als 9 november 2001, propuona il cussagl da scoula da Puntraschigna a la regenza

- dad appruver il concept preschaint per mner la scoula da Puntraschigna in fuorma bilinqua a partir da l'an da scoula 2003/04,
- dad incumberzer a la Scoula ota pedagogica da planiser e realiser l'evaluaziun da scoulas bilinguis scu lezcha dal chantun e da garantir cun que l'accumpagnamaint professiunel,
- da garantir la colliaziun da las scoulas bilinguis cun scoulas da cuntuaziun, pustüt cul gimnasi, e dad adatter eventuelmaing las prescripziuns correspudentas,
- da sclarir scha'l stedi as partecipescha als cuosts supplementers per scoulas bilinguis.

A la suprastanza cumünela da Puntraschigna vain proponieu

- dad accepter il concept per mner la scoula da Puntraschigna in fuorma bilinqua a partir da l'an da scoula 2003/04 e da conceder ils credits necessaris.

Agiuntas

Agiunta I: Explicaziuns chantunelas tar las tevlas da lecziuns

Text cullas cumplettaziuns ed explicaziuns tar las tevlas da lecziuns, missas in vigur da la regenza dal chantun Grischun als 1. avuost 2002.

Scoulas primaras: Scu imsüra per promouver las linguas chantunelas taliaun u rumauntsch paun gnir mnedas l'intera scoula primara u singulas classas in duos linguas chantunelas (i'l sen d'üna immersiun parziela), que cul consentimaint dals purteders da la scoula scu eir cul permiss da la regenza. Que succeda fundo sün ün concept chi resguarda tuot il temp da la scoula populera e chi correspuonda a las directivas relaschedas dal departamaint d'educaziun.

Per quist intent es da prevzair üna cuntinuite pü ota possibla da l'instrucziun bilingua. Ultra da que stu gnir mantgnieu il nivel ragiunt a la fin dal temp da scoula obligatoric illa lingua d'instrucziun principela. I'l ram d'ün tel concept paun gnir permissas divergenzas da las tevlas da lecziuns üsitedas illas scoulas rumauntschas.

Scoula populera s-chelin ot: Scu imsüra per promouver las linguas chantunelas taliaun u rumauntsch paun gnir mnedas l'intera scoula primara u singulas classas in duos linguas chantunelas (i'l sen d'üna immersiun parziela), que cul consentimaint dals purteders da la scoula scu eir cul permiss da la regenza. Que succeda fundo sün ün concept chi resguarda tuot il temp dal s-chelin ot e chi correspuonda a las directivas relaschedas dal departamaint d'educaziun.

Per quist intent es da prevzair üna cuntinuite pü ota possibla da l'instrucziun bilingua. Ultra da que stu gnir mantgnieu il nivel ragiunt a la fin dal temp da scoula obligatoric illa lingua d'instrucziun principela. I'l ram d'ün tel concept paun gnir permissas divergenzas da las tevlas da lecziuns üsitedas illas scoulas rumauntschas.

Agiunta II: Directivas chantunelas

Directivas davart mner las scoulas u singulas classas bilinguas i'l sen d'üna immersiun parziela

relascheda dal departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambiaint als 9 november 2001

Champ d'applicazion

Quistas directivas velan per la scolaziun bilingua illas scoulas u classas bilinguas. Quellas divergeschan da las prescripcions dal plan d'instrucziun pertuchant las tevlas da lecziuns u la lingua d'instrucziun.

Definiziun

Il chantun Grischun cugnuoscha scoulas da lingua tudas-chä, taliauna e rumauntscha. Tuot las scoulas publicas dal Grischun sun da princip attribuidas ad ün da quists traïs „tips fundamentels“.

La scoula, chi vain numneda per regla „scoula rumauntscha“, vain mneda da vegl inno in fuorma bilingua i'l sen d'üna „immersiun totela“. Zieva la scoula primara, chi vain mneda ou-ravaunt tuot in rumauntsch (cun poch tudas-chä), segua la scoula dal s-chelin ot chi vain mneda principelmaing in tudas-chä (cun poch rumauntsch).

Scu imsüra per la promozion da las linguas chantunelas taliaun e rumauntsch, esa (sün fundamaint d'ün concept appruvo da la regenza) pussibel da fer müdedas vi da las tevlas da lecziuns dals traïs „tips fundamentels“. I'l center da quistas imsüras sto üna relaziun masdeda da las duos linguas d'instrucziun (linguas chantunelas) i'l sen d'üna „immersiun parziela“ düraunt l'inter temp da la scolaziun obligatorica.

Böts

- Il böt primar da la scolaziun bilingua illas scoulas u classas (i'l sen d'üna immersiun parziela) es la promozion da las linguas chantunelas taliaun e rumauntsch.
- Ultra da que vain piglio in mira üna cumpetenza pü ota i'l adöver da la seguonda lingua.

Princips

- Las scoulas da lingua tudas-chä haun la pussibilted d'introdür üna immersiun parziela per l'intera scoula u per singulas classas.
- Las scoulas da lingua rumauntscha e taliauna stöglial gnir mnedes tenor pussibilted scu scoula intera i'l sen d'üna immersiun parziela.
- Düraunt l'inter temp da scoula obligatoric stu gnir instruieu in fuorma bilingua.
- Il nivel chi stu gnir ragiunt a la fin dal temp da scoula da savair la lingua principala d'instrucziun stu gnir mantgnieu u augmanto.
- Il scumpart da l'intera instrucziun illas duos linguas ho da satisfier a regard la dotaziun dal temp e da la tscherna dals rams taunt al böt numno scu eir a la situaziun sociela i'l territori cumpiglio da la scoula.

Qualificaziuns

Las persunas chi haun d'instruir in üna scoula u in üna classa chi vain mneda in fuorma bilingua (i'l sen d'üna immersiun parziela) haun da's legitimer davart üna qualificaziun sufficianta (nível da lingua materna) e sun obliedas da's perfecziuner sün quist champ.

Autorisaziun

Il concept previs dals purteders da scoula stu gnir inoltro per regla ün an aunz il cumanzamaint da sia realisaziun al departamaint d'educaziun per l'approuvaziun. Davart l'autorisaziun decida la regenza.

Concept

- Il concept infuormescha davart:
- l'organisaziun da l'instrucziun (eventuelas modificaziuns da las tevlas da lecziuns e sumgaint),
- il lö e la dimensiun da l'instrucziun da la seguoda lingua (parts dal temp chi stu gnir impundieu, rams da l'instrucziun d'immersiun),
- la qualificaziun e'l plan da la scolaziun supplementera da las persunas chi instrueschan l'immersiun,
- l'organisaziun interna da la scoula chi pertuocha la müdeda da magisters,
- il möd da l'accumpagnamaint dal ram e l'evaluaziun planiseda,
- in cas cha na tuot la scoula nu vain mneda in fuorma bilingua (i'l sen d'üna immersiun parziela), stöglilan las classas previsas gnir descrittas (s-chelin, numer da classas per anneda).

Cuosts supplementers

- Ils cuosts supplementers chi resultan da las scoulas u classas bilinguas (i'l sen d'üna immersiun parziela) nu vegnan subvenziunos dal chantun.
- Ils cuosts da l'accumpagnamaint professiunel paun gnir arcugnuschieus e pertos sün dumanda dal departamaint d'educaziun dal preventiv concess dal Grand Cussagl scu cuosts da perfecziunamaint.

Agiunta III: Concept pel perfecziunamaint da rumauntsch

Argumaints per la necessited da la scolaziun da perfecziunamaint

Ils magisters da la scoula da Puntraschigna chi nun haun las cugnuschentschas vulidas, s'adattan al „clima da la bilinguid“ chi vain aspireda culla realisaziun dal concept. Per cha'l concept possa gnir realiso sainza müdedas da persunel, es que necessari cha'ls magisters e las magistras dal s-chelin ot, da las classas pitschnas, d'economia, da laviors manuelas sajan abels/ablas d'instruir tscherts rams in rumauntsch (rams per granda part oreis). Que ho eir avantags per planiser ils uraris.

Quista scolaziun da perfecziunamaint dess eir esser la conferma ch'ün sustegna la bilinguid e dess faciliter la comunicaziun bilingua i'l minchadi da scoula. La magistraglia chi fo unanimamaing part a la scolaziun da perfecziunamaint , surpiglia üna funcziun d'exaimpel in vschinauncha.

Cuntgnieu da la scolaziun da perfecziunamaint

La scolaziun da perfecziunamaint ho il böt d'amegldrer la comunicaziun orela i'l minchadi in e our d'scoula (punct centrel dal cuors) e da der la basa grammatical. La fuorma scritta es previsa pel sectur incumbenzas da lavur.

Pels magisters chi instrueschan a partir dal 2005 ils rams da la gruppa 2 vela: structurer e fer adöver dal s-chazi da pleds specifics pels rams, pustüt pels rams d'economia, zambrager e disegn.

Partecipants als cuors

Benno Conrad	magister secundar
Markus Keller	magister reel
Laura Plattner	magistra d'economia/zambrager
Peter Biedermann	magister da classa pitschna
Annette Canal	magistra d'economia
Hanni Hächler	magistra da classa pitschna

Program

Vacanzas da sted 2003: cuors in Chesa Planta Samedan (4-5 partecipants)

An scolastic 2003/04: cuors da rumauntsch (7 partecipants, 2 lecziuns l'eivna)

An scolastic 2004/05: preparaziun individuela

prümvavaira 2005: 1. eivna intensiva (5 partecipants, düraunt il temp da scoula, cun rimplazzant)

sted 2005: 2. eivna intensiva (5 partecipants, düraunt las vacanzas)

Spiegaziuns tal program

Per pudair cumanzer in avuost dal 2003 circa sül listess nivel, absolvyan singuls magisters ouravaunt ün cuors da sted illa Chesa Planta.

Il cuors da rumauntsch e la prüma eivna intensiva vegnan preparos resp. accumpagnos d'ün magister da lingua chi stu aucha gnir definieu. 2 lecziuns l'eivna e lezchas da chesa illa medemma dimensiun servan ad amegldrer l'abilited da s'exprimer ed ad elavurer la basa. Tenor bsögn individuel vegnan organisedas eivnas intensivas. Quellas as concentreschan sün üna preparaziun concreta da l'instrucziun. Ils cuors da perfecziunamaint haun lö pels püs partecipants 50% düraunt il temp da scoula, 50% i'l temp liber. L'instrucziun succeda in puter. Ils magisters dals cuors e'l's partecipants defineschan ils temas in egna responsabilted.

Cuosts

Per quist concept da scolaziun da pefecziunamaint stu gnir calculo culs seguaints cuosts:

2003/04	cuors da sted Chesa Planta	fr. 1100.--
	magister da lingua	fr. 6000.--
	dis-charg da lecziuns	fr. 24400.--
	mezs d'instrucziun	fr. 500.--
2004/05	magister da lingua	fr. 2000.--
	cuosts per rimplazzamaints	fr. 6000.--
Total		fr. 40000.-

La vschinauncha da Puntraschigna nu stu purter suletta quists cuosts. A vegnan aspettadas contribuziuns dal chantun i'l ram dal program „SCHILF“. La dumanda da sustegn vain inoltreda al chantun insemler cul concept per la scoula da Puntraschigna mneda bilingua.

Tar quists cuosts as quinta cha las uniuns da classas pitschnas e specielas surpiglian ils cuosts proporziunels per lur magisters e magistras.

Puntraschigna, 02-10-02

In nom dals partecipants:
Benno Conrad

Agiunta IV: Glista da prioriteds per cuors da perfecziunamaint

GL PERFEZIUNAMAINTE

Cuors da perfecziunamaint: Glista da prioriteds

data	tema	referenta/referent	s-chelin	dis
grün 02	Visita(s) in scoulas bilinguas: a) Exaimpel(s) pratic(s) per müssedras b) Exaimpel(s) pratic(s) per la scoula reela c) Exaimpel(s) pratics pel s-chelin ot d) Exaimpel(s) pratic(s) per l'instrucziun da rams (economia chasauna, lavur manuela, gimnastica eop.)	Samedan Cuira / classas bilin. / Samedan Samedan Samedan	scoulina 1.a / 2.a / 3.a-6evla s-chelin ot mag. da rams	ca. 10-17 h 10-17 h 10-17 h 10-17 h
december 02	Psicolinguistica Acquierer ed incler la lingua eui. / Che es cumpetenza linguistica?	C.Le Pape-Racine / Jean Racine	tuot ils s-chelins	1
marz 03	Didactica da lingua i'l ambiant biling L1-didactica e L2-didactica	C.Le Pape-Racine / Jean Racine	tuot ils s-chelins	1
grün 03	Metodica da lingua i'l ambiant biling metodica da L1 / metodica da L2	C.Le Pape-Racine / Jean Racine	tuot ils s-chelins	1
a partir da schner 03 cuntinuant	Instrucziun d'immersiun in scoulina e pel s-chelin bass Püs cuors orientos a la pratica, scumpartieus sün l'inter semester	evtl. C.Le Pape-Racine	scoulina, s-chelin bass, accumpagnedras linguisticas	ca.6 (bloc/ mez di)

GL PERFEZIUNAMAIINT

Cuors da perfecziunamaint: Glista da prioriteds

03	Fuormas d'imprender amplificheda / instrucziun individualiseda	auncha aviert	tuot ils s-chelins	1
03	Teamteaching – collavuraziun - comunicazjun	auncha aviert	tuot ils s-chelins	1
settember 03	Determinaziun da la pusizjun reg. l'integrazjun - nüzzager optimelmaing scu team da scoula la SPI e las terapias d'imprender	auncha aviert	tuot ils s-chelins	1 u 2-3 mezs dis

17-09-2002/he